

Kristendommens bidrag til den politiske kulturkamp

Titlen på denne artikkel var hovedemne for Det økumeniske Efterårsmøde på Nyborg Strand 5. - 6. november 2004. Artiklen gengiver mødets hovedforedrag, der bortset fra en kort indledning blev holdt på norsk.

Af Ingrid Vad Nilsen ¹

1. DANSK PROBLEMSTILLING

Jeg har filosofert en god del over tema-formuleringen.

Mor er dansk, jeg har bodd her i deler av min oppvekst, og vi besøker Danmark ofte.

Jeg slutter aldri å forundre meg over hvor mye våre to land har til felles og samtidig hvor forskjellig den kirkelige utvikling har vært. Jeg er ikke kirkehistoriker og jeg kjenner heller ikke dansk kirke- og samfunnsliv fra innsiden slik at jeg kan bidra til sammenlignende analyser.

Men som en aktiv deltaker i norsk kirkeliv, vil jeg prøve å gi noen bilder på hvordan vårt kirkeliv har utviklet seg og hvordan vi forstår vår rolle i samfunnet. Det er alltid mange risiko-faktorer ved et slikt prosjekt, men jeg velger å tegne med bred penn i håp om at noen forskjeller blir tydelige nok til å gi mening inn i den danske kirke- og samfunnsvirkelighet.

Vårt tema ville sett helt annerledes ut dersom foredraget skulle holdes i en norsk virkelighet.

For det første ville ordet "kristendommen" være byttet ut med "kirkens". Det er kanskje et uttrykk for at Søren Kirkegaard var dansk og ikke har hatt det samme gjennomslag i norsk som i dansk kirketenkning. Vi har ikke hatt behov for å gjøre skarpe skiller mellom kristendommen som ide eller ideologi og kristendommen slik den framstår som konkret kirkevirkelighet.

Den norske kirke har en lang tradisjon for et sosialetisk engasjement og som majoritetskirke er det ofte vi som fronter aktuelle saker. Men både den katolske kirke, ortodokse kirker og protestantiske frikirker har i lang tid deltatt i samfunnsdebatten. Etter at vi fikk Norges kristne råd, har også dette organet bidratt til å gjøre det økumeniske fellesskap omkring samfunnsspørsmål, enda tydeligere. I fortsettelsen vil jeg for enkelthets skyld som regel bruke ordet "kirke" i stedet for "kirkene". Hvis dere hører ordet "kirke" med stor K, blir dette et uttrykk for kirkene i fellesskap.

Når vi ville bruke ordet "kirke" i stedet for "kristendommen" er det kanskje fordi det alltid vil være kirker som "jordiske organisasjoner" – ikledd "kjøtt og blod" inn i en samfunnskontekst – som vil

¹ Ingrid Vad Nilsen er provst i Kongsvinger og formand for Mellomkirkelig Råd i Den norske kirke, som – mutatis mutandis – svarer til Den danske Folkekirke.

måtte delta i samfunnsdebatten eller den politiske kulturkamp. Vi må som kirkeledere lokalt eller nasjonalt, ta et samfunnsansvar for den tro vi står for – både i våre egne liv og de konsekvenser troen får for aktuelle samfunnsproblemer. Det er ingen prinsipiell forskjell på å ha et etisk resonnement som fører til en politisk mening om abort til å ha den samme refleksjon omkring atomvåpen. I begge tilfeller vil det være det 5.bud som er utgangspunktet for vårt engasjement.

Den andre refleksjon omkring temaformuleringen er begrepet ”politisk kulturkamp”. Jeg kan bare konstatere at dette begrepet ikke finnes i vår norske kontekst. Vi ville kanskje talt om kirkenes rolle i samfunnsdebatten. Det er en positiv formulering som ikke inneholder sterke innslag av ”kamp”. I politiske enkeltsaker kan nok kirkens posisjon oppfattes som en ”kamp”, men det hører til sjeldenhetene. I farten er det bare abort”kampen” på 70-tallet jeg kan huske at ordet ”kamp” er brukt om kirkens posisjon. Kanskje handler det om at kirkenes ståsted og standpunkt ikke oppfattes som en kollisjonkurs med allmenne politiske oppfatninger eller strømninger i samfunnet. Tvert imot oppfattes kirkens engasjement i samfunnsdebatten ofte som viktige og vektige innspill.

2. NORSK UTVIKLING

For å forstå hvordan vi er kommet der vi er i dag, kan vi sikkert gå mange 100 år tilbake, men vi nøyer oss nå med å gå tilbake til 2.verdenskrig. Da skjedde det noe skjellsettende for Den norske kirke som har preget vår forståelse av å være kirke i samfunnet siden.

Etter at Norge var okkupert av Tyskland foråret 1940, ble ”Kirkens Samråd” dannet. Biskoper og andre kirkeledere, med Oslo Biskop Eyvind Berggrav i spissen, dannet et samtale- og drøftingsforum i den nye situasjon som var oppstått. I februar 1941 kuliminerte dette med at biskopene samlet la ned den statlige del av sine embeter. Høyesterett hadde tidligere gjort det samme. Foranledningen for biskopene var at okkupasjonsmakten hadde avsatt en biskop og grepet inn i gudstjenestefeiringen. Det interessante er at biskopene skilte mellom den statlige ”embets”delen av bispetjenesten og ”den åndelige gjerning og myndighet som er gitt ved ordinasjonen og ved Herrens alter. Å være ordets forkynner, menighetenes tilsynsmann og prestenes sjelesørger er og blir vårt kall.” Slik skrev biskopene i brevet til departementet.

Denne erfaring fra 2.verdenskrig sitter i ryggmargen på de fleste kirkefolk i Norge. Vi vet at kirke og stat aldri kan være ett og det samme. Vi vet at vi gjerne samarbeider med staten for å fremme det gode, men at vi også er i stand til å si staten imot og endog bryte all kontakt med den dersom det skulle bli nødvendig.

Med dette utgangspunkt har samvirkemodellen mellom staten i Norge og det sivile samfunn utviklet seg i etterkrigstiden. Dette gjelder ikke bare for kirkens del, men også for mange andre organisasjoner i samfunnet, for eksempel Røde Kors, menneskerettighetsorganisasjoner og interessegrupper innenfor for eksempel helse – Kreftforeningen eller Foreningen for hjerte og lungesyke.

Vår krigserfaring har også vært med på å prege både den økumeniske utvikling og reformbevegelsen innenfor Den norske kirke. Med krigserfaringen i minne, ble det født en reformbevegelse som ønsket å arbeide fram kirkelige reformer innenfra – i samarbeid med det statlige kirkestyre. Dette arbeidet har pågått siden, i ulik takt og med varierende styrke, men det har pågått kontinuerlig og vært med på å skape en indre struktur i Den norske kirke med bispedømmeråd (stiftsråd) og kirkeråd/kirkemøte som det øverste synodale organ i Den norske kirke. Departementet har delegert myndighet på mange områder til disse råd.

I dag vil det derfor være helt utenkelig at en kirkestatsråd² skulle blande seg inn i indre anliggender i Den norske kirke. De prøver av og til å påvirke, men å komme med sanksjoner eller true med opp-

² Sv. t. kirkeminister. Red.

sigelser eller nedskjæringer fordi kirken ikke er i pakt med de styrende partiers politikk, ville virkelig være utenkelig!

I dag er det en utbredt oppfatning at vi i et fler-religiøst samfunn kun kan forsvare statskirkesystemet når det er tydelig at stat og kirke ikke er ett og det samme og når staten gir samme kronebeløp til alle tros- og livssynssamfunn. Vi sier ofte at statskirkesystemet i Norge har resultert i verdens beste økonomi for ateistene i landet! På mange måter ”kjøper” staten seg ut av et religionsfrihets- og menneskerettighets-problem med denne statsstøtten.

Samtidig kan vi begrunne dette positivt: Vi har en stat som ønsker å legge til rette for at tros- og livssynssamfunn skal ha gode kår i landet som en positiv verdiplattform for innbyggerne.

Dersom skillet mellom stat og kirke ikke er tydelig – og mange av oss mener at vi fortsatt har for sterke bånd mellom Den norske kirke og staten – vil en statskirke kunne ende opp som ren nasjonalisme. Vi er svært opptatt av at det ikke er typisk norsk å være medlem i Den norske kirke, selv om 85% av oss fortsatt er det. Kirken kan ikke legitimere staten som ”kristen” eller ”luthersk”. Å være samfunnsborger MÅ defineres som noe annet enn en tros- eller kirke-tilhørighet. Vi kristne kan aldri hevde å være de ”opprinnelige” eller ”ekte” nordmenn mens muslimer og humanister er nykommere eller gjester hos oss.

Religionsfriheten er relativt ny i Norge, men likevel har vi levd med religiøs pluralisme i mer enn 150 år. Dette er derfor ikke av ny dato, vi har erfaring fra tiden lenge før muslimer innvandret til landet.

Fra den 2.verdenskrig har vi altså tatt med oss en erfaring med å ta aktive standpunkt mot statsmakten ut fra etiske vurderinger. Dette er videreført i et aktivt kirkelig arbeid med etiske vurderinger av aktuelle saker på så vel individ- som samfunnsnivå.

Det mellomkirkelige råd i Den norske kirke har eksistert i 52 år. Vår kirke var med på å starte både Kirkenes verdensråd og Konferansen av europeiske kirker.

Og kirkene i Norge brukes som aktive høringsinstanser i en mengde statlige utredninger og politiske spørsmål.

3. KULTURRADIKALISME og SEKULARISERT SAMFUNN

Da 68-generasjonen gjorde seg gjeldende i Norge, var kirken også med! Mange unge kirkefolk var opptatt av samfunnsspørsmål på den radikale side, men samtidig markerte mange av dem seg som teologisk konservative. Mange av disse har preget vår kirke i tiden etter. Da 70-årene kom med sine politiske fronter og politiske folkebevegelser, så var kirkefolk aktivt med på mange fronter enten det gjaldt etableringen av Sosialistisk folkeparti eller atomnedrustning og kvinnekamp. Kanskje er dette noe av grunnen til at kulturradikalismen i Norge ikke ble så kirkefientlig som i Danmark. Kirken har på mange måter selv vært en kultur-radikal aktør på områder som for eksempel miljøspørsmål, sosial velferd og solidaritet. Vi har nylig fått en offentlig maktutredning i Norge. Den omhandler mennesker med samfunnsrett i ulike sektorer av samfunnet. Den viser at biskopene er den desidert mest radikale gruppe.

Alle partier på Stortinget har en kirke/religionsdel i sine programmer. Mange av oss skulle nok ønske at den var mer reflektert inn i et flerkulturelt landskap, men alle partier er i alle fall bevisste på at denne delen av samfunnslivet også må synliggjøres i det politiske arbeid.

Hvis man i dag beskriver kulturradikalismen som ”den enkeltes leting etter mening uten belæring av eksperter”, så minner dette om en samfunnsutvikling som har beveget seg fra modernisme til post-modernisme. Kirkens Verdensråd ble etablert med en drøm om at noe var universelt rett og galt og at kirkene skulle stå sammen i kampen for en bedre verden. Kampen mot apartheid i Syd Afrika er

kanskje det beste eksempel på hva vi fikk til. Vi klarte å definere klart hva som var rett og galt i en gitt situasjon og det ga politiske føringer hvor kirkene sto samlet.

De siste ti år er verdensbildet blitt mye mer sammensatt og det er uendelig mye vanskeligere å definere de klare grensesnitt mellom rett og galt, og gi klare handlingsalternativer ut fra den analysen som er gjort. Kirkenes Verdensråd er nå inne i ”tiår mot vold”. Volden er fienden, men volden er overalt og derfor gis det få effektive kampanjer til å bekjempe den.

I det postmoderne samfunn er det vanskeligere å finne normativene og felles-verdiene. Vi overlates ofte til oss selv på leting etter rett og galt og vi har mindre tiltro til autoriteter.

Inn i dette scenariet kommer vi med et budskap som er før-modernistisk! Det krever mye av oss og gir oss mange nye utfordringer som kirke. Det fører f.eks. til at vi må justere vår retorikk fra et enhetssamfunn bygget på kristne fellesverdier til et pluralistisk samfunn med full religionsfrihet for alle. Vi må arbeide med vår teologi slik at våre ord og vårt budskap blir forstått av mennesker i dag. Og vi må arbeide med vår selvforståelse og vår rolle i samfunnet. Det er i alle fall slik i Norge at det blir enklere å definere seg selv som ”kristen” dersom alternativene er ”muslim” eller ”buddhist” hvor det før ble betraktet som stuerent å kalle seg ”ikke-kristen” selv om man var døpt og tilhørte en kirke.

I vårt samfunn i dag er det en fornyet interesse for felles verdier. Dersom kristne verdiparagrafer i lovverket og statskirkesystemet forsvinner, hva vil vi da bygge samfunnet vårt på? Det interessante er at det ikke bare er de kristne kirkene som er opptatt av slike spørsmål. Statsministeren satte ned en egen ”verdikommisjon” for å utforske felles verdier på tvers av tros- og kulturell bakgrunn. Jeg tror det vokser fram en erkjennelse av at vi trenger noen felles verdier som plattform i samfunnet. Og kirkene må være aktive premissleverandører i denne debatten. Vår hjemlige kulturradikalisme har altså fått mye mindre kamp over seg enn mitt inntrykk er fra Danmark. Vel er vi uenige og forholdet mellom kirke og samfunn er slett ikke alltid preget av idyll hos oss heller, men det har i hele etterkrigstiden vært en dialog på kryss og tvers i samfunnet om verdi-spørsmål generelt og kirkenes rolle mer spesielt.

4. HVORDAN BEGRUNNER VI KIRKENES ROLLE I SAMFUNNSDEBATTEN?

Hele Jesu liv og lære besto i å forkynne om vårt forhold til Gud OG vårt forhold til vår neste. Lignelsene omhandler begge deler. Den fortapte sønn kommer hjem til far, et bilde på Gud som alltid tar imot. Samtidig handler den barmhjertige samaritan om vårt forhold til hverandre. I domskapitlet i Matt 24 handler dommen om det vi har eller ikke har gjort mot en av Jesu minste. Kirken er til for mennesker. Og kirken er den menneskelige organisasjonsform det kristne fellesskap utfolder seg i. Dersom vi utelukkende skulle være opptatt av det hinsidige, ville vi svikte vårt kall på jorden.

Martin Luthers to-regimentslære ble til som en kritisk teori inn i den tid, teologi og samfunnskontekst han levde. Den var ikke ment som en lære om kirken og staten som ulike organisasjonsformer. To-regimentslæren advarer oss mot å blande biskopens åndelige makt og statens verdslige makt, det er ingen lære for å passivisere kirken i samfunnet. Da kirken i Norge brøt med staten under 2.verdenskrig, var toregimentslæren et godt verkstøy å bruke. I dag er toregimentslæren et godt momentum for å unngå *både* å få totalitære stater og totalitære kirker. Hvis statsmakt og kirkemakt går *for* tett sammen, bør det alltid blinke noen varselamper.

Den lutherske kirke i Brasil har en kritisk refleksjon omkring sin rolle i samfunnet. Den har sett og lært av den katolske kirke som til tider har lagt seg så tett opp til de til enhver tid regjerende myndigheter, at det ikke kom hørbar kritikk når myndigheter begikk overgrep og maktmisbruk. Nå er en ny president, Lula de Silva, valgt. Han var på mange måter ”deres” kandidat og de er nå meget

oppmerksomme på at de stadig må og skal ha en kritisk distanse til myndighetene. Fortsatt har de sin frihet til både å kritisere og berømme regjeringen for hva den gjør eller ikke gjør.

Samtidig er de meget kritiske til våre statskirker fordi de med sin egen bakgrunn ikke kan se eller forstå at det er mulig med en kritisk distanse når så vel makt i kirken og kirkens økonomi er så nært knyttet opp mot statsmakten. Men de kommer også med kritikk av kirkene i Syd Afrika. Etter apartheid har mange av kirkenes fremste ledere gått over i politisk aktivitet og sitter nå med sentrale posisjoner i statsmakten og regjeringen. Det kan også lett føre til at den kritiske distanse til styresmaktene forsvinner eller i det minste gjøres meget vanskelig.

I 1. Johannes brev beskrives kjærligheten til Gud og vår neste som to uatskillelige sider av samme sak. Denne kjærligheten kan ikke bare være en idealistisk ide uten rot i virkeligheten. Den må omsettes i handling. Og det gir liten mening å hevde at den kun kan omsettes i individuelle handlinger. Når flere mennesker gjør de samme individuelle valg, vil de også få samfunnsmessige konsekvenser – politiske konsekvenser.

Dersom kirken står og ser på at verden foretar valg som skader menneskene, kan vi ikke passivt være vitne til dette. Da rammes vi selv av 1. Johannes brev som advarer mot passivitet som fører til ansvarsfraskrivelse *både* i vårt forhold til Gud og vår neste. Vi kan som kirker nærme oss politiske spørsmål på forskjellige måter, men vi kan aldri stenge oss inne med Gud bak låste dører i kirken og la verden seile sin egen sjø. ”Se hvor det stormer der ute, her er det fredfullt og tyst” sang vi i min barndom. Anvendt på forholdet mellom Gud og meg, kan det forsvares, men dersom det blir en unnskyldning for manglende kjærlighet til min neste, må det forkastes!

Også i Norge faller enkelte politikere for fristelsen til å fortelle kirken at den bør ta seg av det himmelske og overlate jorda til politikerne. I 1985 var det streik på A/S Sydvaranger, det største statlige gruveselskapet i Norge. Arbeiderne streiket fordi selskapet hadde satset alle sine oppsparte penger på et fiasko-prosjekt i Emden i Tyskland i stedet for å videreutvikle driften i gruvene. Nå var det arbeiderne i Norge som måtte betale for styrets feilslåtte politikk. Kirken støttet arbeiderne i kampen for arbeidsplassene. Da skrev en sentral konservativ politiker et flammende innlegg om at kirken hørte himmelen til, politikerne skulle nok klare å ta seg av jorden! Det har hendt at flere politikere har falt for fristelsen til slike kommentarer, og oftest skjer det i de tilfeller der det er vanskelig å skille mellom etiske resonnement og konkrete politiske anvisninger for løsning. Da er det lett for politikere med motsatt syn å avskive kirken som aktør i det politiske arbeid med saken. Dette gjelder enten vi snakker om utbygging av gass-kraftverk, oljeutvinning i Barentshavet, norsk asylpolitikk, krigen i Irak eller krigen mot terror.

Stort sett kan vi slå fast at kirken har stor etisk legitimitet og integritet når den uttaler seg i samfunnsspørsmål.

For meg handler dette om at kristentroen har sprengkraft i seg til å sette mennesker fri. Ikke bare frihet fra den individuelle syndeskyld, men frihet fra undertrykkelse, maktovergrep, fattigdom og nød. I kampen mot alt dette er vi Jesu hender og føtter på jorden. Og kampen mot nød og fattigdom – eller terror – kan ikke føres uten at det får samfunnsmessige konsekvenser. Som medlemmer i internasjonale økumeniske bevegelser er vi aktivt med på å påvirke politiske og økonomiske systemer for å fremme frihet, rettferdighet og fred i verden.

Dette gjelder så vel kampen mot rasisme i Syd Afrika som kampen mot u-landenes himmelstore gjeld til våre land, bekjempelse av HIV/Aids, religionsdialog som et ledd i arbeidet mot terror osv.

Dersom eller når det foregår en kulturkamp i våre samfunn, har kirken ikke noe valg: Vi er en del av den! Kirken er en del av det samfunn vi lever i og blant, enten vi vil eller ikke. Vi formes og formes av den kontekst vi lever i. Slik har det alltid vært. For noen hundre år siden hevdet kirkene at verden var flat og det var synd å hevde noe annet. Senere kjempet kirker på makthavernes side for å bevare slaveriet som en legitim ordning i kristne samfunn. I vår tid har vi kampen for kvinners

rettigheter – også til å være prester. Og når historien skal beskrives, vil kanskje spørsmål omkring homofili føye seg til rekken av saker der kirkene fikk nye tilnærminger og forståelser. Vi må som kirker og kristne erkjenne at vi her nede alltid ser og forstår stykkevis og at mye fortøner seg som gåter som ikke vil bli helt oppklart før vi ser Jesus ansikt til ansikt.

Men likevel vil det stå fast at kirken og kristendommen alltid vil ha viktige bidrag til verdier i samfunnet, menneskesyn og felleskap. Og vi har ingenting å skjemmes over! De bibelske idealer trengs i våre samfunn, de ti bud er laget til vårt eget beste som individer og samfunn!

5. HVEM KAN TALE PÅ KRISTENDOMMENS VEGNE?

Dette oppleves fra norsk side som en meget dansk problemstilling.

Det arbeid vi har gjort og fortsatt gjør med kirkens organisasjon, gir oss gode føringer på hvem som uttaler seg om hva i kirken. Ikke slik at det alltid er like innlysende hvem som bør eller kan gjøre hva, men slik at det er tilstrekkelig klarhet!

Først og fremst må det alltid være slik at enhver kristen har både rett og plikt til å lese og fortolke Bibelen og handle ut fra dette!

Derneft er det slik i våre folkekirker at vi har biskoper som er gitt enhetens embete. De har en selv-sagt rett og plikt til å tale på kirkens vegne som en del av sitt tilsynsansvar.

Noen kirker har valgt en ren synodal struktur med demokratiske organer som styrer kirken. Hos oss har vi en blanding slik at så vel menighetsråd som bispedømmeråd og kirkeråd/kirkemøte kan uttale seg i aktuelle spørsmål i samfunnsdebatten – i tillegg til biskoper enkeltvis eller som bispemøte. På siste års kirkemøte ble for eksempel både Hiv/Aids som samfunnsproblem behandlet og spørsmålet om retten til land og vann i Finnmark hvor samene som urfolk gjør krav på rettigheter.

Avhengig av sak, gjøres det arbeid på tvers av strukturer og kirker før uttalelser gis. Da vi for eksempel kom ut med en meget klar anbefaling i spørsmål mot igangsetting av krigen i Irak, hadde vi både biskopene i Den norske kirke, rådsorganene i Den norske kirke og Norges kristne råd med oss i en felles strategi.

Mange av de saker det er aktuelt å uttale seg om, får vi også bakgrunnsmateriale og premisser fra de økumeniske organisasjoner i Europa og på globalt nivå. For eksempel er det mange aktuelle problemstillinger rundt europeisk asyl-politikk og trafiking som også kirkene i våre land bør være opptatt av.

6. KRITERIER FOR SAMFUNNSENGASJEMENT

De vanskeligste sakene er de hvor etiske premisser henger svært tett sammen med konkrete politiske løsninger som det ikke er tverrpolitisk enighet om.

Disse sakene er vanskelige fordi det lett blir utydelig hva som er et etisk premiss for en vurdering og hva som er egne politiske sympatier. Men som kirke må vi alltid besinne oss på at vi ikke inngår som en av mange politiske aktører, vår oppgave er å reflektere etisk og gi begrunnede synspunkter på en etisk refleksjon i et aktuelt spørsmål.

En av de vanskeligste sakene hos oss er utbygging av gasskraftverk som vil føre til økt utslipp av klimagasser. Men samtidig vil det kanskje føre til mindre bruk av kull andre steder i Europa og da vil det totalt sett føre til mindre utslipp av klimagasser. Samtidig kompliseres bildet av at dette er tale om mange arbeidsplasser i lokalsamfunn som ikke har for mange fra før. Da kan det falle enkelt tungt for brystet når flere av Den norske kirkes biskoper aktivt har gått ut mot gasskraftutbygging av hensyn til miljøet.

I vår mediavirkelighet er det lett å gripe til de saker som kan få størst media-oppmerksomhet.

Da er det viktig å holde fast ved at vi som kirker skal ha vår oppmerksomhet vendt mot alle de som ikke selv kommer til orde når urettferdighet eller overgrep skjer. Det gir ikke nødvendigvis store oppslag i media, men det er likevel vårt primære kall.

Når vi velger saker å engasjere oss i, må vi vurdere viktigheten av saken og viktigheten av at vi nettopp som kirker skal eller bør engasjere oss. Spørsmål som handler om menneskerettigheter og menneskeverd vil alltid ha høy prioritet. Solidaritet med de fattige og undertrykte og spørsmål om rettferdighet, frihet og fred har alltid stått høyt oppe på den økumeniske bevegelses prioriteringsliste.

Så må vi leve med at media ofte gjør andre vurderinger og prioriteringer enn våre og at spørsmål om seksualmoral som oftest er mer attraktivt å fokusere på for media enn de store spørsmål om rettferdighet og solidaritet.

Vi søker så langt vi kan å være en stemme i samfunnet og overfor staten i samråd og samvirke. Men den dagen vår integritet og frihet som kirke tas fra oss, vet vi av erfaring at det er både mulig og nødvendig for enhver kirke å ha sin fulle frihet overfor statlige myndigheter. En kirke kan aldri tåle å bli vingeklippet av politiske myndigheter som inngår i kirkestyret. Da har vi betalt en alt for høy pris for vår historiske arv som statsbærende kirke!